

Bilten "Ž" /br. 6-7/

Uvodnik Drage naše čitateljke i čitaoci, Broj šest našeg newslettera znači da smo sa vama već punih godinu dana. Nadamo se da ste nas prihvatili i da sa interesovanjem očekujete nove brojeve, kao i da i sami pripremate priloge o svom radu. Molimo vas da popunite evaluaciju na kraju ovog broja, jer ćete nam na taj način pružiti dragocenu pomoć u planiranju budućnosti našeg newslettera!

Srdačno vas pozdravljamo, članice grupa Žene delu i
Ažina

Inicijative

Požeška akcija žena - PAŽ

Organizacija "Požeška akcija žena - PAŽ", registrovana je u januaru 2001. godine. Njeno područje rada je Požega i okolina sa 33.000 stanovnika, gde više od polovine ovog broja čine žene. U radu organizacije učestvuje 57 volonterki, od kojih su 22 aktivne.

Misija organizacije jeste unapređenje kvaliteta svakodnevnog života žene, dok su ciljevi organizacije: informisanje žena o njihovim pravima; širenje ženskog aktivizma kroz institucije, sindikate, preduzeća; ekonomsko osnaživanje žena kroz programe ostvarivanje ženskih sposobnosti (samozapošljavanje, ženske zadruge i porodična preduzeća); borba protiv diskriminacije, nasilja, bezakonja i represije u svim vidovima; zaštita porodice, majki, dece i starih.

Glavne aktivnosti grupe PAŽ jesu pružanje tačnih i pravovremenih informacija ženama u vezi sa zakonskim regulativama za pravnu i socijalnu pomoć, radi jačanja radne ravnopravnosti i bolje zastupljenosti u političkom i javnom životu; uključivanje u borbu za smanjenje siromaštva u Požegi; pružanje mogućnosti za nastavak obrazovanja kroz seminare, kurseve, stručne skupove i čvršću saradnju sa ostalim NVO i institucijama.

Grupa PAŽ nastoji da uključi što veći broj žena iz Požege u program "Obnova zajednice putem demokratskog delovanja".

Kontakt:

"Požeška akcija žena - PAŽ",
kontakt osoba: Branka Krljanac
Zmajeva 10/11,
31210 Požega,
Tel: 031/ 813 073;
Fax: 031/816 599;
e-mail: krljanac@ptt.yu

Mreža ženskih nevladinih organizacija Severnog Kosova i enklava "Zora"

Mreža ženskih nevladinih organizacija Severnog Kosova i enklava "Zora" osnovana je 16. februara 2003. godine na Brezovici.

Cilj povezivanja je ekonomsko i političko osnaživanje žena, razvijanje demokratskog društva i jačanje i povećanje uticaja ženskih nevladinih organizacija. Aktivnosti "Zore" su upravljene ka uvećanju kapaciteta organizacija-članica ove mreže, i širenja mreže na lokalnom i regionalnom nivou sa multietničkom saradnjom u osnovi.

Podaci o nevladinim organizacijama-članicama ove mreže, kao i kontakt adrese i brojevi telefona nalaze se u direktorijumu ženskih grupa sa Kosova, u Indok centru AŽIN-a.

E-mail adresa mreže "Zora" je: ngomreza_zora@yahoo.com.

STRATEGIJA ZA SMANJENJE SIROMAŠTVA

SSS je proces kroz koji treba da se definišu dostižni ciljevi koji utiču na smanjenje siromaštva, socijalno uključivanje izbeglica i interno raseljenih lica, dece, starih, osoba sa invaliditetom, Roma, ostvarivanje rodne ravnopravnosti i ljudskih prava.

Strategija za smanjenje siromaštva (SSS), čija je izrada u toku (maja 2003. godine je završena prva radna verzija predloga kada je okončan prvi krug konsultacija), treba da objedini sve postojeće reformske strategije u Republici Srbiji i da postavi okvir budućeg nacionalnog razvoja Srbije.

Kada je reč o rodnoj ravnopravnosti, SSS znači pre svega smanjivanje obima siromaštva i uklanjanje specifičnih barijera koje proizvode žensko siromaštvo (operativni ciljevi, mere i aktivnosti prikazane u tabeli).

Ciljevi	Mere i aktivnosti
Povećanje zaposlenosti, smanjenje nezaposlenosti žena	Dokvalifikacija i prekvalifikacija žena, naročito u oblasti IT - saradnja NVO i institucija, na lokalnom nivou
	Povećanje uloge samouprave u programima zapošljavanja žena
	Informisanje poslodavca o različitim oblicima (fleksibilnim) zapošljavanja
	Olakšavanje samozapošljavanja posebno ugroženih kategorija
Razvijati usluge u pravcu koji odgovara potrebama savremene zaposlene žene	Koristiti postojeću mrežu predškolskih ustanova za pružanje usluga za zadovoljavanje potreba zaposlenih roditelja
Povećanje i ojačavanje ženskog preduzetništva	Usmeriti deo sredstava namenjen Fondu za razvoj i Agenciji za mala i srednja preduzeća za razvoj ženskog preduzetništva
	Unutar Agencije oformiti odeljenje za žensko preduzetništvo
	Omogućiti obuku za preduzetništvo za zainteresovane žene, uz jasno postavljanje kriterijuma kvaliteta i prioriteta po ugroženosti.
	Stvaranje baze podataka preduzetnika, uključujući pol i starost.
	Obuka žena za preduzetništvo.
	Stvaranje inkubatora za ženski biznis.
Borba protiv diskriminacije prilikom zapošljavanja, otpuštanja, napredovanja na poslu, seksualne ucene.	Obezbediti adekvatnu zaštitu pred državnim organima, olakšati proceduru dokazivanja i uspostaviti inspekcijski nadzor i pooštriti kazne
	Uspostavljanje SOS telefona za diskriminaciju i seksualno uznemiravanje
Razvoj znanja iz oblasti rodnih studija.	Podsticanje obrazovanja i istraživanja iz oblasti rodnih studija.
Aktiviranje lokalnog nivoa u procesu ekonomskog osnaživanja žena.	Stvaranje mreže i određivanje odgovornih lica kao i obezbeđivanje komunikacije sa centralnim nivoom.
	Proširivanje nadležnosti lokalnih i regionalnih uprava i utvrđivanje kapaciteta.
Stvaranje zakonskih preduslova za postizanje ravnopravnosti polova.	Unošenje dimenzije rodne jednakosti u sve relevantne zakonske propise, kao i konkretnih mehanizama uspostavljanja i kontrole, harmonizacija sa EU.

	Donošenje republičkog zakona o rodnoj jednakosti.
Povećanje senzibilisanosti za probleme žena.	Uvodjenje relevantnih sadržaja u sve obrazovne programe od najviših do najnižih nivoa.
	Obuka svih edukatora na svim nivoima, u vezi sa rodnom nejednakostima.

Proces izrade **Strategije za smanjenje siromaštva Republike Srbije** se sastoji od niza konsultacija, usaglašavanja ideja i mišljenja između svih učesnika u procesu izrade **Strategije**. Razmena informacija se postiže organizovanjem sastanka, konferencija, okruglih stolova, seminara, debata, kao i proizvodnjom biltena i redovnom komunikacijom sa medijima. U konsultacijama pored predstavnika Parlamenta, Vlade Republike Srbije, organa lokalne uprave, nevladinih organizacija, privatnog sektora i međunarodnih razvojnih partnera predviđeno je da učestvuju i građani.

Konačna verzija SSS za Srbiju će biti predata Svetskoj banci na usvajanje kada će Srbija dobiti povoljne kredite Svetske banke (SB) i drugih međunarodnih finansijskih institucija. Iskustva zemalja širom sveta čije su SSS prošle proceduru usvajanja kod SB, ukazuju na neophodnost što aktivnijeg uključenja celog društva u proces izrade SSS.

Vlada Republike Srbije je formirala septembra 2002. godine Komisiju za pripremu SSS koju čini devet ključnih ministarstava (socijalna pitanja, finansije i ekonomija, ekonomske veze s inostranstvom, privreda i privatizacija, rad i zapošljavanje, zdravlje, prosveta i sport, trgovina, turizam i usluge, rudarstvo i energetika). Ostala ministarstva u proces izrade Strategije za smanjenje siromaštva su uključivana po potrebi. Strategiju pišu eksperti iz ministarstava i sa univerziteta okupljeni po radnim grupama, a zajedno čine ekspertsku radnu grupu. Predsedavajući Komisije je predsednik Vlade Republike Srbije. Koordinacija izrade Strategije za smanjenje siromaštva poverena je Ministarstvu za socijalna pitanja.

U cilju obezbeđivanja što šireg konsultativnog procesa, odnosno razmene informacija tokom izrade SSS, formirano je 6 savetodavnih odbora (skupština, civilno društvo, lokalna zajednica, privatni sektor, donatori, međuresorski savetodavni odbor koji čine predstavnici ministarstava).

Početak procesa izrade konačne verzije **Strategije za smanjenje siromaštva** prethodilo je sprovođenje Ankete o životnom standardu stanovništva u Srbiji čiji su rezultati objavljeni decembra 2002. godine na konferenciji "Profil siromaštva u Srbiji" u Beogradu. Na osnovu rezultata ankete koji će poslužiti stručnjacima kao osnov u izradi SSS, biće izrađena detaljna studija siromaštva.

Civilno društvo i NVO sektor može dati svoj doprinos razvoju alternativnih izvora podataka i sistema praćenja sprovođenja strategije. Poželjno je postaviti standarde za izveštavanje sa terena. Takođe, po definisanju konkretnog plana aktivnosti strategije, NVO sektor je spreman da se uključi u definisanje svoje uloge u praćenju. Ono što je posebno važno je želja i mogućnost angažovanja ovog sektora u praćenju regionalne i lokalne raspodele i trošenja budžeta.

Savetodavni odbor Civilnog društva (SOCD), formiran decembra 2002. godine čine dugogodišnji aktivistkinje NVO iz cele Srbije. Cilj SOCD je da dobije mišljenja što većeg broja NVO u vezi sa SSS. Članovi/ce SOCD su 11 članova NVO iz raznih regiona, sa raznim oblastima delovanja na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou: Amity (Beograd), Distrikt (Kikinda), Edukacioni centar (Leskovac), Forum NVO (Kraljevo), Glas razlike (Beograd), Grupa 484 (Beograd), Otvorene perspektive (Subotica), Romski informativni centar (Kragujevac), Timočki klub (Knjaževac), Udruženje samohranih roditelja (Novi Sad), Urban-in (Novi Pazar).

SOCD je izneo svoje komentare na prvu verziju SSS pri čemu je konstatovano da je regionalni aspekt (deo strategije koji se bavi javnom upravom i lokalnom samoupravom) sveobuhvatno i izuzetno kvalitetno obradjen i da predstavlja najvalitetniji deo nacrtu.

Osvrćući se na slabosti nacrtu sugerisano je sledeće:

Uzimajući u obzir multidimenzionalnost siromaštva neophodno je definisati različite pristupe siromaštvu (koje je za sada definisano samo kao materijalna kategorija), kao i pitanje odgovornosti lokalne zajednice u smanjenju regionalnog siromaštva.

I pored činjenice da je u nacrtu konstatovano da je žensko siromaštvo nedovoljno ispitano, i da se očekuje njegov porast, rodna ravnopravnost nigde nije naglašena kao cilj. U nacrtu strategije se ne vidi veza između (ne)obrazovanja i rodne uloge.

Savetodavni odbor smatra da bi nasilje nad ženama, identifikovano kao jedan od uzroka siromaštva žena, i posebno povećanje nasilja dece nad roditeljima trebalo da nadu istaknutije mesto u Strategiji. Konstatovano je i da se prilikom analize položaja marginalizovanih grupa nigde ne razmatraju posebne strategije za žene, koje su višestruko

marginalizovane (npr. izbeglica, samohrana majka, prodana nevesta, prostitutka, itd.); da pojedine marginalizovane grupe kao što je npr. gay-lezbejska populacija, nisu pomenute kao diskriminisane (problem prilikom školovanja, zapošljavanja i sl.).

SOCD je izneo i komentare na teme za koje su smatrali da nedostaju u prvoj radnoj verziji SSS: uvesti rodno budžetiranje, više pažnje posvetiti podsticanju ženskog zadržavanja i preduzetništva, donešenjem adekvatnih zakona eliminisati diskriminaciju prilikom zapošljavanja. Detaljnije obraditi zaštitu od zlostavljanja i uznemiravanja. Podvlači se i da omladinske organizacije nisu imale šta da komentarišu jer problem mladih nije obrađen u strategiji.

Kao vrlo bitan i ozbiljan nedostatak strategije SOCD smatra nepostojanje podataka iz istraživanja koja ukazuju na vezu između siromaštva i zdravlja. Konstatuje se da u sektorskoj analizi u odeljku koji se odnosi na zdravlje nema ništa o ženskom zdravlju, da u sklopu ženskog zdravlja, značaj reproduktivnog zdravlja nije dovoljno istaknut. Za sledeći konsultativni krug SOCD predlaže uključivanje organizacija koje se bave zdravstvom i osobama s invaliditetom.

Na kraju prilično obimnog dokumenta (komentari su dati u 212. tačaka), SOCD iznosi primedbe i na terminologiju i tehnički aspekt prvog radnog nacrtu **Strategije**.

Učesnici/ce u procesu izrade strategije predviđaju da će II konsultativni proces početi krajem juna 2003. godine, i da će druga radna verzija Strategije za smanjenje siromaštva Republike Srbije biti završena do kraja leta.

EKONOMSKI RAVNOPRAVNE

Krajem maja 2003. godine je završena kampanja "Ekonomski ravnopravne", mnoge pokrenute inicijative će nastaviti sa radom, a mi Vas podsećamo na završene aktivnosti

Kikinda, Sombor, Sremska Mitrovica, Novi Sad, Beograd, Niš, Užice, Valjevo, Zaječar, Kragujevac, Prijepolje, Vranje, Bujanovac, Požega, Velika Plana, Novi Kneževac i Mionica

Realizatorke: Grupa za promociju ženskih političkih prava - Glas razlike, Asocijacija za žensku inicijativu, Vojvodjanka - Regionalna ženska inicijativa, žene na delu.

Kampanja je finansijski podržana od strane Radne grupe za ravnopravnost polova Pakta za stabilnost jugoistočne Evrope, Misije OSCE u SCG i STAR Network-a.

Glavni cilj kampanje "Ekonomski ravnopravne" je bio da se ukaže na loš ekonomski i socijalni status žena s fokusom na uslovima pod kojima one stupaju na tržište rada, ali i upoznavanje i uvodjenje principa rodne ravnopravnosti u glavne tokove političkog odlučivanja kao jednog od neophodnih mehanizama za ostvarivanje socijalne pravde.

Kampanja je započeta konferencijom "Ekonomska politika - Jednake šanse za sve" na kojoj su predstavljeni glavni ciljevi i aktivnosti.

Ekspertski rad kao glavni segment kampanje je podrazumevao komparativnu analizu zakona vezanih za rad i odgovarajućih dokumenata EU radi sagledavanja mogućnosti za ostvarivanje prava zaposlenih imajući u vidu ekonomsku situaciju stanovnika Srbije. Pored ekspertskog rada kampanju su pratile promotivne aktivnosti i javne akcije. U periodu od oktobra 2002 do februara 2003. godine, u Vojvodini, centralnoj Srbiji i Beogradu sprovedeno je:

- sedam anketa o ekonomskom statusu žena u lokalnim zajednicama,
- 39 javnih diskusija i okruglih stolova koji su pokrivali glavne teme kampanje,
- sedam inicijativa u cilju pružanja pomoći i podrške ženama u njihovim naporima da poboljšaju sopstveni ekonomski status kroz ženske zadruge/kooperative;
- devet javnih/uličnih akcija distribucije promotivnog materijala kampanje,
- dvodnevni seminar o zakonodavstvu za žene iz Bujanovca i Vranja.

Značajan segment je bila i medijska promocija kojom su predstavljeni principi i preporuke radi izgradnje rodni mehanizama i zakonskih rešenja u sferi ekonomske i socijalne politike.

Zašto je započeta ova kampanja ?

Evropa je odavno počela sa prilagodjavanjem svojih ekonomskih programa i socijalnih reformi različitim pozicijama muškaraca i žena. Izgradjeni sistem pravnih pravila i bogata sudska praksa u oblasti jednakosti polova ukazuju na značaj poštovanja principa ravnopravnosti radi postizanja ciljeva ekonomskih programa i socijalnih reformi. Rastuća nezaposlenost, nedovoljno jak sistem zdravstvene i penzione zaštite, kao i siromaštvo su uticali na povećanje rodne nejednakosti u našoj zemlji. U toku započete ekonomske i socijalne reforme, neke od ključnih zakonskih odredbi su usvojene bez značajnije javne debate, vidljivih, kratkoročnih ili dugoročnih strategija. Socijalni programi za siromašne, nezaposlene, samohrane majke, Rome i ostale ranjive, marginalizovane grupe jedva da postoje, dok su treninzi prekvalifikacije, kvalifikacije i edukativni programi nerazvijeni.

Fokus Vlade Republike Srbije i Parlamenta je na izgradjivanju legalne osnove i baze za proces tranzicije u kojoj se nalazi naša zemlja. Reformska politika Vlade RS posebno ističe značaj principa i prava EU. Zakon o radu, privatizaciji, srednjim i malim preduzećima, izmene i dopune Zakona o penzionom osiguranju, kao i izmene pojedinih odredbi Krivičnog zakona koje se odnose na uvođenje zaštite od seksualnog uznemiravanje na radnom mestu, su usvojeni.

Očekuje se usvajanje novog Zakona o zapošljavanju, kao i Zakon o porodici, zdravstvenom i socijalnom osiguranju, pravu radnika, itd. Istovremeno, usvojeni i novi predloženi zakoni moraju biti praćeni, osmotreni. Još uvek je nejasno da li će oni biti podrška procesu tranzicije ili direktni razarajući faktor socijalnog statusa naših građana, i indirektno same Vlade. Iako postoji jak politički konsenzus oko integracije u međunarodnu zajednicu i njene organizacije (kao što su Savet Evrope i EU); iako raste svest o značaju međunarodnih standarda, prepoznavanje i poštovanje ženskih prava, kao i ravnopravnost polova, kao pravni princip, često izostaju u procesu harmonizacije našeg prava sa pravom EU. Svoju ulogu u kreiranju rodne ravnopravnosti u procesu tržišne transformacije, preuzele su neke NVO i žene iz sindikata. Pravnice, ekonomistkinje i socijalne radnice su u komunikaciji sa Ministarstvom za rad i socijalna pitanja, snažno uticale na proces predstavljanja i uvođenja bazičnih pitanja rodne ravnopravnosti u radno zakonodavstvo.

Šta je zaključak ?

I dalje je evidentan manjak informacija o rodnim pitanjima unutar ekonomske sfere na svim nivoima državnih institucija. Ostvareni kontakti i saradnja tokom kampanje će omogućiti buduću profesionalnu razmenu, nadgradnju i napredak.

Nakon sumiranja anketa i rezultata ispitivanja javnog mnjenja, došlo se do sledećih podataka:

- više od 2/3 žena nije upoznato sa Zakonom o radu,
- žene i dalje smatraju javni sektor privlačnijim i sigurnijim za zapošljavanje (zbog osiguranja, zaštite, beneficija),
- sve žene smatraju vrlo bitnim posedovanje imovine, koju smatraju kao vrlo značajan indikator ženske jednakosti,
- kada su nezaposlene većina žena oseća da su prepuštene same sebi; manji broj žena smatra da je država odgovorna da pomogne nezaposlenima kroz socijalne programe i uredjene zakone,
- tri četvrtine žena smatra da postoji seksualno uznemiravanje i zlostavljanje na radnom mestu.

Realizatorke kampanje su iznele i nekoliko po njima bitnih preporuka proisteklih iz kampanje: transformisati sistem agencija za zapošljavanje; adekvatno formulisati primenu zakonodavnih procedura; raditi na ublaživanju posledica korupcije i sive ekonomije; ostvariti saradnju obrazovnog sistema i agencija za zapošljavanje, nov pristup socijalnoj politici u cilju izgradnje demokratskog društva; motivisati žene da uče i usvajaju svoja prava kroz obrazovanje i dodatne edukacije.

Drugačiji pogled na marginalizovane grupe

Premijernim izvođenjem performansa "Drugi pogled" na kikindskom Gradskom trgu 31. maja 2003. godine završen je istoimeni projekat koji je imao za cilj da informisanjem javnosti utiče

na razvoj svesti stanovnika Kikinde o životu, društvenom položaju i pravima marginalizovanih grupa.

Pripreman od novembra prošle godine, performans je rezultat rada članova/ca ženske alternativne radionice (ŽAR) i novoformirane internacionalne ženske teatarske grupe ACT-Women koju čine žene iz Beograda, Zagreba i Novog Sada. Mlade glumice i glumci su se potrudili da umetničkim sredstvima i jezikom simbola izraze najbitnije probleme marginalizovanih društvenih grupa, kao i zajedničke, bazične potrebe svih ljudi. Performans je samo jedan od četiri tipa javne aktivnosti antidiskriminativnog projekta "Drugi pogled" koji su ŽAR realizovale u periodu septembar 2002 - jun 2003. godine. Ovim istraživačko edukativnim projektom članice nevladine organizacije iz Kikinde su želele da široj javnosti predstave pripadnice/ke socijalnih grupa o kojima u društvu postoje izraženi negativni stereotipi, predrasude, diskriminatorni stavovi i ponašanja.

Istraživanjem javnog mnjenja ispitivana je lična spremnost 300 Kikindjana/ki da prihvate socijalni odnos sa osobama različite nacionalnosti, rase, sa hendikepiranima, HIV +, obolelima od AIDS-a, homoseksualnim osobama. U okviru ankete ispitivani su i stavovi građana prema javnom/privatnom životu žena i njihovim pravima. Generalno gledano, Kikinda je tolerantna sredina, posebno kada su u pitanju manje bliski odnosi. Izbeglice su, uzimajući sve nivoe bliskosti (koji su ponudjeni sedmostepenom skalom, od najdistanciranijeg nivoa "život u istoj zemlji" do najbližijeg "sopstveni brak") najbolje prihvaćena grupa. Izrazito visok nivo tolerancije postoji za Madare, kao i za uključivanje žena u javne funkcije, njihovu pozicioniranost na mestima odlučivanja, i u "muškim" poslovima, dok su najslabije prihvaćeni HIV+, osobe obolele od AIDS-a, homoseksualci i Albanci. (više o ovom kompleksnom istraživanju javnog mnjenja Skalom socijalne distance u prostorijama ŽAR-a, ili na tel. 023/22-934).

S obzirom da se projektom "Drugi pogled" želelo da se javno progovori o grupama i problemima koji su u senci i po strani od glavnih i uobičajenih društvenih tokova, prezentacije marginalizovanih društvenih grupa su realizovane kroz okrugle stolove i radionice. Osobe sa hendikepom su predstavljene kikindskoj javnosti u novembru 2002. godine. HIV+ i oboleli od AIDS-a bili su decembarska tema. Uz radionicu "Kako je biti izbeglica" interno raseljena lica i izbeglice predstavljani su u januaru 2003. godine. U februaru su po prvi put u istoriji Kikinde građani/ke imali priliku da prisustvuju javnom skupu na temu homoseksualnosti pod nazivom "Ljubav nije zločin". Mart je bio posvećen nacionalnim manjinama, april Romima. Najbrojnija marginalizovana društvena grupa - žene, predstavljena je u poslednjem mesecu projekta, u maju 2003. godine.

Cilj ovih javnih aktivnosti (u radionicama je učestvovalo 111, okruglim stolovima je prisustvovalo 257 osoba) je bio da se neposrednim upoznavanjem i kvalitetnim i potpunim informisanjem javnosti postigne smanjenje socijalne distance, veća prijemčivost javnosti za drugost i različitost, i eventualno povećano interesovanje za aktivno lično učešće u promeni društvenog položaja i rešavanju problema ovih grupa.

Projekat "Drugi pogled" koji se bavio ljudskim pravima obespravljenih manjinskih grupa, i stvaranjem preduslova za uspostavljanje humanijih modela društvenih odnosa, realizovan je uz podršku Kraljevske holandske ambasade u Beogradu.

Rekle su o performansu:

- *"Mislim da je predstava svakako bila korisna. Nama nedostaju takve lepe i dobre akcije, koje bih nazvala "opasuljivanje naroda". Predstava bi trebalo još malo da se razvija; ideja je dobra."
Jedna starija gledateljka*
- *"Lepo je što se performans održavao u Kikindi, što je podstakao ljude na razmišljanje o svojim sunarodicima koji pripadaju marginalizovanim grupama. Sa te strane predstava je ispunila svrhu. Ljudi su pozitivno reagovali, bilo im je neobično i novo. A što se tiče samog performansa - on jeste bio snažan, ali mi se čini da bi mogao da se poboljša i doradi."
Milica*
- *"Bio je to interesantan doživljaj, dobro je što se održavao na ulici. Verujem da nisam najbolje upoznata sa kontekstom koji se spominje u predstavi, i vaš jezik mi nije maternji, ali mislim da je reakcija publike bila odlična. Čini mi se da bi na performans pozitivno reagovala i neka drugačija vrsta publike od one koja je pratila večerašnju predstavu." Lia*

U fokusu

Porodica i položaj žene u ruralnoj Srbiji (I deo) Dr Ljubica Rajković

U analizi društvenog položaja seoske žene na području Centralne Srbije polazi se od dveju suprotnih činjenica: s jedne strane, žena je osnovni nosilac reprodukcije ljudskog roda - čuva narod od pomora (Petar Džadžić, 1994/II), a s druge, "pripadanje ženskom polu često označava u punom smislu pripadanje socijalnom statusu najnižeg reda" (Vera Erlich, 1978: 268). Ovaj protivurecan istorijski proces uslovljen je patrijarhalnim sistemom odnosa u savremenoj srpskoj porodici, koji se dokazuje rezultatima sociološkog istraživanja pod naslovom: Društveni položaj seoskih žena - uticaj tradicije na položaj seoske žene u porodici i promene. Istraživanje porodica u selima Centralne Srbije, sprovedenog tokom 2001. i 2002. godine na uzorku žena starosti od 18 do 60 godina, u odabranim seoskim naseljima na području sledećih okruga unutar Centralne Srbije: Beogradski, Rasinski, šumadijski, Niški, Mačvanski i Zlatiborski, u ukupnom obimu od 600 posmatranih jedinica.

U srpskoj seoskoj porodici odnos između polova je i danas, kao što je bio i pre dve stotine godina, u svemu oslonjen na patrijarhalni sistem odnosa - na paternalizam, koji se ogleda u sledećem:

1. porodica je u selima Centralne Srbije do danas očuvala tradicionalne funkcije i još uvek nije došlo do ukidanja njenih ekonomskih funkcija. Kao indikator ovakvog razvoja porodice mogu poslužiti podaci o udelu seoskog stanovništva u ukupnoj populaciji u Srbiji i šire. Tako posmatrani podaci kazuju da je procentualni udeo seoskog stanovništva u ukupnoj populaciji na kraju XIX veka (1900) u Srbiji iznosio 80-85%, a neposredno posle II svetskog rata (1948) 75%, dok je u bivšoj Jugoslaviji 83% (Popis 1948), tada daleko najviši u čitavoj Evropi. Još uvek je populacija Srbije velikim delom ruralna populacija. Poređenja radi, te vrednosti za Bugarsku i Rumuniju su 80-85%, za Italiju 44%, Čehoslovačku 33%, Švajcarsku (22%) i za Englesku, samo 5%. (Mihael Miterauer, 2001: 146). U Centralnoj Srbiji samo 53,6% stanovništva živi u gradskim naseljima (1991).
2. Ovoj ekonomskoj strukturi odgovara visoki procenat zajedničkih domaćinstava koja predstavljaju proizvodnu jedinicu, odnosno dominacija patrijarhalne proširene porodice sa privatnim porodičnim posedom u kojoj se vlast i moć najstarijeg muškog člana uzdiže iznad porodične grupe (Maja Korac, 1991: 40). Posmatrano na nivou uzorka, složeni oblici porodice su zastupljeni u preko 2/3 slučajeva (67,4%). Tek svaka peta seoska porodica iz uzorka je nuklearnog tipa, 20,6%. Posmatrano prema okruzima, najviši procenat zajedničkih domaćinstava ili složenih porodica imaju Rasinski okrug (80%) kao i šumadijski okrug (72,2%), što zahteva razumno objašnjenje zasnovano na kratkoročnim demografskim oscilacijama ili ekonomskim promenama. Pođimo od jednostavne potrebe povećanja radne snage - ekonomske potrebe, onda su se u kuću mogla primati ne samo oženjena braća i sinovi, već i širi srodnici, zetovi, naročito. To, međutim, nije slučaj u porodicama iz uzorka, osim kada nije rođen muški naslednik u porodici. Uglavnom su sve porodice ograničene na srodnike po muškoj liniji, što uslovljava život žene u patrilinarnom braku, pošto su patrilinarni srodnici zastupljeni u 100% porodica iz uzorka. Matrilinearni srodnici su zastupljeni u onim porodicama koje nisu imale "mušku decu" i koje su "imale sreće da zet pristane da dođe u ženinu kuću", mada se i tada srodstvo računa po muškoj liniji i imanje se prenosi na zeta a ne na ćerku. Samo je u jednom slučaju u Rasinskom okrugu zabeleženo da se srodstvo u porodici računalo matrilinearno, odnosno da je zet uzeo prezime po ženinoj liniji, kao i slavu i kumstvo. U svim okruzima se na vanbračnu decu gleda sa prezirom, zbog niskog prihvatanja očinstva nad vanbračnom decom. U Rasinskom okrugu čak u 80,5%, Mačvanskom u 80,4%, Niškom 80%, u šumadijskom i na području grada Beograda 73%, dok je u Zlatiborskom 70,7% odnos prema vanbračnoj deci "katastrofalan". Zabeležene su i izjave: "Ovde takve bruke nema, fala bogu". Dakle, ograničavanje na srodnike po muškoj liniji nema ekonomskog smisla, već mu je potrebno kulturološko objašnjenje, koje podrazumeva tradicionalizam i princip patrilinarnosti i njegovu zasnovanost na kultu, kao i posledice po svojinsko pravo. O vlasničkim odnosima u srpskoj seoskoj porodici i o naslednom pravu, govore sledeći podaci: na postavljena pitanja: "Kakvi su običaji o nasledstvu imovine i kuće?" i "Ko je vlasnik kuće i imanja?" dobijeni su sledeći podaci: žene nemaju pravo na nasleđivanje, budući da je reč o izrazito patrilinarnom obrascu uspostavljanja i održavanja svojinskih odnosa, pošto u 84,9% porodica iz uzorka

imovinu i kuću nasleđuje sin ili sinovi, brat ili braća pa čak pre zet nego ćerka ("Zet, sve njegovo iako je tuđ. Nismo dali ćerke no zetu. Neće da dođe ako mu ne potpišemo imovinu i kuću" (Niški okrug). Izjave ispitanica najbolje ilustruju sistem nasleđivanja u savremenoj, seoskoj, srpskoj porodici: "Nasleđuje sin ... muško ... Isključivo muško; muško nasleđuje" - bili su najčešći odgovori ispitanica na područjima Centralne Srbije. Običajno pravo nalaže i toliko ide daleko da se smatra da je greh da sestra uzme bratu imovinu.

Izrazit patrilinarni obrazac svojinskih odnosa u srpskoj seoskoj porodici još više dolazi do izražaja u vlasničkim odnosima nad imovinom i kućom, koji potvrđuju snažnu polarizaciju prava polova. Naime, na osnovu izjava ispitanica i njihovih domaćina, utvrđeno je da je čak u 89,5% slučajeva sin, otac, svekar, muž, zet - muškarac, vlasnik imanja i kuće. "Muško nasleđuje sve ... sinu ostaje sve što je u dvorištu i imanje", najčešće su izjave ispitanica. Žene su svesne nepravde koja im se čini, ali su nemoćne da bilo šta promene: "U slučaju živog muža, žena nikad nije naslednik. Radiš celog života i na kraju nemaš ništa. Kao stoka. Samo da pojedesh i popiješ" (šumadijski okrug). Pravila o prenosu imovine koja pogoduju ženskom detetu javljaju se samo u slučaju nerađanja sina, kada u porodici nema muškog deteta. Ženska deca su vlasnici samo u onim porodicama gde žive same žene: samohrana majka sa ženskom decom, sama žena bez dece i bez muža, neudata kćerka. To jasno ukazuje na potpunu podređenost i submisivnost žene u savremenoj srpskoj porodici. Patrilinarni sistem nasleđivanja i vlasništva u srpskoj seoskoj porodici doprinosi polarizaciji prava između žena i muškaraca a time i različitog položaja žene i položaja muškarca. Naime, na istraživanom prostoru u seoskim porodicama Centralne Srbije, po pravilu se živi zajedno sa patrilinarnim srođnicima u 99% slučajeva, što jasno pokazuje da na ovom području preovlađuje princip seniorata (Miterauer, 2001: 149), po kojem najstariji muškarac u domaćinstvu njime i upravlja. Međutim, kada je starost žene u pitanju takav sistem prednosti nije prisutan. Usled strogo patrilinarno uređene kulture, kao što je srpsko društvo, nije moguće da žena dođe na čelo porodice. Ovde je žena naprestano u podređenom položaju, zavisna najpre od oca, potom od supruga i na kraju od sina, koji posle smrti oca preuzima upravljanje imovinom i kućom. Tako je žena celog života podređena: najpre ocu, pa mužu, pa sinu. Otuda je razumljivo kada ispitanica na sledeći način verbalizuje svoj položaj: "žena seljanka je kao kobila, niko je ne tretira ni za šta. Dok je zdrava teglji a kad padne niko je ne vidi ... svaka iz grada je nečim zaštićena, bolovanjem, penzijom ... Naročito je težak položaj udovice ..." (šumadijski okrug, Borac). Pored prednosti po godinama, široko je i generalno rasprostranjeno strukturalno obeležje prednosti muškaraca nad ženama, kao i starijeg brata nad mlađim. Ovo može ići dotle da, ponekad ili često, odrasla sestra mora da sluša brata koji je još dete: na području šumadijskog okruga čak 64,5%, na Niškom 53,5% a na Mačvanskom u 48% porodica, izjavljuje se da mlađi brat može da zapoveda starijoj sestri jer on bolje zna jer je muško, pametniji je, muško je ..."; "muško je, mora da mu se ustane i poslušna, da ne plače, muško ne sme da plače ..."popusti mu se, roditelji ga brane"; "muško je glava porodice"; "jer oni vole da budu stariji, zna se ko je stariji, muško ...". Ukoliko ove podatke uporedimo sa podacima koje je dobila Vera Erlih u tri stotine jugoslovenskih sela tokom 1937. godine, prema kojima je zapovednička vlast mlađeg brata prema sestri bila zastupljena u tri četvrtine sela od kojih je u Srbiji bila nešto manje od 75% (Erlh, 1964: 92), jasno se vidi pripadanje savremene srpske seoske porodice sasvim patrijarhalnoj grupi.

3. Patrilinarnost je osnovni kulturni princip u oblikovanju porodičnih i društvenih odnosa, na osnovu čega bivaju razumljive i druge po porodicu relevantne pojave koje se sreću u navedenoj oblasti, poput izuzetnog interesa vezanog za nastavak porodice u muškoj liniji, gotovo po svaku cenu. Istraživanje rađanja i roditeljstva u savremenoj porodici, na uzorku porodica sa jednim detetom i porodica sa troje dece u Kruševcu i okolini (Rasinski okrug) (Ljubica Rajkovic, 2002), dokazalo je da je odnos između polova u okviru "odlučivanja" o broju dece u porodici i dalje u svemu oslonjen na patrijarhalni sistem odnosa, na paternalizam u porodici, koji uslovljava visok stepen eksploatacije ženskih potencijala u svim oblastima porodičnog života i težak položaj žene. Od žene se očekuje da rađa najpre mušku decu, usled favorizovanja muškog deteta u odnosu na žensko, koje se vrši kroz izraženo nastojanje roditelja da se ima sin, kako bi se sačuvala tradicija i materijalna dobra ostala nepodeljena. Još uvek se samo muška deca smatraju kao nastavak porodične loze i domaćeg kulta (slave). Ženska deca ne zadovoljavaju cilj braka. Ženska deca samo privremeno ostaju u kući pa idu u svoju, ona su "tuđa kuća". Otuda i postoji bitna razlika između položaja ženskog i muškog deteta u porodici. Vec samim rođenjem, muško dete ima privilegovan položaj u odnosu na žensko a te privilegije se prenose i kasnije, kroz celi život. Snažan

patrijarhat određenog tipa prisutan je u savremenoj porodici na kruševackom području, znog čega opšte kolektivne norme o broju i polu dece u porodici (prenete dominacijom muškaraca) utiču na odlučivanje o rađanju i na formiranje određenih tipova roditeljstva i reprodukcioni obrazaca, a mali je značaj personalnih odnosa. Na toj osnovi formiran je sistem sina jedinca naslednika, kao osnovni reprodukcioni obrazac savremene porodice na kruševačkom području. Žena je bezuslovno pokorna mužu u roditeljstvu, pošto on odlučuje o veličini porodičnog fertiliteta. Ukoliko su prethodno rođene dve devojčice, žena je prinuđena od strane muža da nastavi sa rađanjem, kako bi ispunila muževljevu i svekrovu volju za rođenjem sina. Analiza podataka o motivisanosti žene i muškarca za rođenje jednog i za rođenje troje dece pokazala je nemotivisanost žene ili njenu potpunu otuđenost u pogledu stavova o motivima koji su je pokrenuli da rodi jedno dete ili troje dece. Najrašireniji motiv za roditeljstvo jeste instrumentalni motiv, koji je samo uslovno uzet kao motiv, a u stvari, prema rečima ispitanica: "To i nisu motivi, već je ispunjavanje muževljevih želja ... da mu rodim sina ... ". Pritisak na ženu da i treći put rodi dete ili da ostane na jednom jer je muško, najčešće je dolazio od muža, svekra i ostalih rodaka. Između tipa nasilja i postojanja prisile nad ženom da rodi treće dete, postoji veza. Metod prisile kao nemotiv rođenja češće je zastupljen u seoskim nego u gradskim porodicama. Želja za rođenjem sina jeste najjači razlog što je došlo do treće trudnoce u seoskim porodicama sa troje dece. U čak 85% slučajeva ta želja je bila vodeći motiv za treću trudnoću, u nadi da će "sledeći put biti sin". Kod roditelja iz grada "želja za sinom, za potomkom", kao dominirajući motiv odluke za treću trudnoću, javlja se kod svake pete porodice (20%). Istovremeno, roditelji jednog deteta iz seoskih porodica su se u 65% slučajeva zadržali na jednoj trudnoći i rođenju jednog deteta samo zato što se slučajno rodio sin. Dakle, po rođenju željenog sina reprodukcija se obustavlja, pošto među poslednjom decom koje žene rađaju preovlađuju dečaci. Davanje izrazite prednosti rađanju sinova dovelo je do neobično neuravnoteženog odnosa među polovima u korist muškaraca, o čemu piše i R. Wagner, ponudivši objašnjenje na preovlađujućoj muškoj ideologiji, koja ne dolazi toliko do izražaja kod ženinih prvih, već mnogo više kod poslednjih trudnoća. "Najčešće je upravo želja za sinom ono što podstiče porodičnu reprodukciju u Srbiji. Po rođenju željenog sina, reprodukcija se obustavlja ..." (R. Wagner, 1992).

Skoro se nameće pitanje: kako objasniti davanje izrazite prednosti rađanju sinova u savremenoj srpskoj porodici? Objašnjenje ove pojave može biti zasnovano na rezultatima istraživanja Karla Katera u publikaciji o istorijskom pregledu porodičnih odnosa u Jugoistočnoj Evropi ("balkanska porodica"), koji analizira patrilinarnu svest o zajedničkom poreklu i vidi njenu zasnovanost u kultu predaka, kao i da "proslava zaštitnika doma (slave) može poslužiti kao indikator za praćenje njegovih tragova" kao i da su svi bitni elementi praznika zaštitnika doma istovremeno i elementi sećanja na mrtve i da se to sećanje na mrtve odnosi na pretke po muškoj liniji, kao i da se prenosi po muškoj liniji iz generacije u generaciju. Najjači elemenat koji povezuje praznik zaštitnika doma sa slavljenjem sećanja na mrtve jeste tradicionalno jelo za mrtve u pravoslavnoj crkvi, pripremljeno od kuvane pšenice sa šećerom, orasima i bademima. Povezivanje kulta predaka i kulta svetaca u proslavi zaštitnika doma izrazito je značajno za razvoj porodice (1993: 93-177). Marija Todorova na osnovu svojih proučavanja kulta predaka i patrijarhalnosti na Balkanu (naročito oblasti na zapadu Bugarske koje se granice sa centralnom srpskom oblašću) u potpunosti se slaže sa Kaserovim viđenjem funkcije kulta predaka u reprodukciji postojećih društvenih odnosa, naglašavajući da su: "patrijarhat i patrilinarnost bili dominantni u čitavoj ovoj oblasti, i nisu se ograničavali na domaćinstva sačinjena od više porodica, već su karakterisali i malu, užu porodicu". Kao bitni uslovljavajući faktor koji ima konstitutivnu funkciju u procesu formiranja porodice treba ubrojati princip patrilinarnosti, u njegovom izražajnom obliku, specifičnom za balkanski prostor. Specifičnost ovakve patrilinarnosti autorka vidi u tesnoj vezi s religioznim tradicijama, koja svoj odraz nalazi u slavljenju zaštitnika doma (slave), koje se prenosi sa oca na sina (1993: 126).

Feminokultura

Tatjana Đurić Kuzmanović

Rodnost i razvoj u Srbiji: Od dirigovanog nerazvoja do tranzicije;

Gender and Development in Serbia: From a directed non-development

to transition (dvojezično), "Budućnost", Novi Sad, Ženske studije i istraživanja, 2002, 184 + 184 str. ISBN 86-7203-040-0

Polazeći od stava da se ignorisanje uloge žena u razvojnoj teoriji i praksi nužno menja od kako je feministička kritika razvojnih studija uvela koncept rodosti u teoriju i učinila položaj žena vidljivim, autorka analizira noviju istoriju položaja žene u Srbiji.

U prvom delu knjige, autorka se bavi posledicama koje je razvoj od nacionalnih ekonomija do nacionalnih histerija imao po žene kao i teorijskim okvirom istraživanja rodnih nejednakosti u Srbiji, rodnim nejednakostima u nacionalističkom, netranzicionom kontekstu, sa naglaskom na Vojvodini tokom devedesetih godina, kao i procesom od dirigovanog "nerazvoja" do tranzicije.

U drugom delu knjige teme su analizirani pokušaji i počeci tranzicije i privatizacije kao i njihovi efekti na rodne nejednakosti. Ove teme istražene su na primeru preduzeća "Novitet". Tema tranzicije, privatizacije i rodosti u Srbiji i njihovom uticaju na tržište rada obuhvata problem odbijanja tranzicije tokom devedesetih godina i odsustvo tržišta rada, kao i dirigovani nerazvoj. U poslednjem odeljku knjige reč je o institucionalnim uporištima rodnih nejednakosti u Srbiji u tranziciji i, na kraju, o predlozima za akciju.

U zaključku, autorka ističe da u Srbiji malo institucija obraća pažnju na žene ili razmatra kakve bi bile posledice ekonomske politike i drugih odluka na njih. Pri tome, u Srbiji se uglavnom same žene bave takozvanim ženskim problemima u ekonomskoj sferi, te je uvođenje koncepta "rodosti" (gender) u analizi, ključno za vidljivost ženskih problema. Na kraju svakog poglavlja u knjizi data je literatura.

Knjiga je dvojezično, srpsko-englesko izdanje.
(B.D.)

Dubravka Đurić

Jezik, poezija, postmodernizam: Jezička poezija u kontekstu moderne i postmoderne američke poezije; Oktob, 2002, ISBN 86-7659-274-8, 229 str.

Knjiga Dubravke Đurić, nastala na osnovu magistarskog rada, odbranjenog na Filološkom fakultetu u Beogradu, predstavlja nam jedan segment "nove američke poezije", kojoj se autorka približila preko sopstvene pesničke prakse, i koji ovde nastoji da teorijski opiše i obrazloži. Knjiga ima pet osnovnih delova.

Prvi je naslovljen "Postmodernizam: pluralni diskursi" i u njemu je rec o mogućim definicijama pojma postmodernizam i onim karakteristikama postmodernizma bitnim za poeziju o kojoj je ovde rec.

Drugi deo je naslovljen "Postmoderna američka poezija" i u njemu je rec o interpetativnim modelima, pesničkim paradigmama, modernistima kao pretecama postmodernističkih škola, tipologiji američke postmoderne poezije.

Treći deo posvećen je jezičkoj poeziji i kontekstima spisateljskih strategija, dok je četvrti posvećen teoriji jezičkih pesnika Rona Silimana, Arisa Bernstina i Boba Perelmana. Peti deo je nazvan "Tokovi moderne i postmoderne američke poezije" i predstavlja obiman zaključak rada.

Na kraju knjige nalazi se glosar teorije moderne i postmoderne američke poezije, spisak literature i izbor iz poezije pesnika o kojima je rec.

Osim što nas upoznaje sa fenomenom jezičke poezije, koja dosad nije bila teorijski obradena na ovom tlu, knjiga Dubravke Đurić sažima i kontekstualno određuje i ostale tokove američke poezije već poznate i prevodene kod nas. Kao delo autorke posebnog pesničkog i teorijskog afiniteta, ova knjiga je podjednako zanimljiva i važna za istoricare, teoreticare i studente književnosti, kao i za one koji se poezijom bave po sopstvenoj "unutrašnjoj vokaciji".

B.D.

Bosa Janjušević, Milica Gudović, Milica Minić, Suncica Vučaj

Ekonomsko osnaživanje za devojke; ISBN 86-84471-00-8; Žene na delu, Beograd, 2003, 90 str.

Iz štampe je izišao priručnik Ekonomsko osnaživanje za devojke: Priručnik sa zbirkom tekstova koji su uredile Bosa Janjušević, Milica Gudović, Milica Minić, Suncica Vučaj, a izdale Žene na delu.

Priručnik je namenjen mladim ženama i svima koji žele da im pomognu u ekonomskom osnaživanju. Sastoji se od 13 delova, uključujući i pojmovnik, bibliografiju i važne internet adrese, u kojima se govori o različitim temama, od trgovine ženama, preko identiteta, rodnih uloga i stereotipa, slike o sebi, ekonomskim inicijativama za devojke, povelji o pravima devojaka, biznis planovima, solidarnoj ekonomiji...

Priručnik je praktičan i važan doprinos ekonomskom osvešćivanju i osnaživanju mladih.

Nove publikacije

Studije

- Anđelka Milić, Ženski pokret na raskršću milenijuma: Izveštaj o empirijskom istraživanju u Srbiji i Crnoj Gori, 2002, Beograd, 2002, Seminar za ženske studije Odeljenja za sociologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, 128 str. ISBN 86-8269-63-8
- Ljubica M. Rajković; Odlučivanje o rađanju u savremenoj porodici : istraživanje porodica sa jednim detetom i porodicama sa troje dece u Kruševcu i okolini, Beograd: Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu, 2002.
- Dr Dubravka Stajić, Srbija u procesu tranzicije i žene: institucije, procesi, dokumenti, Beograd, 2002, Sekcija žena UGS "Nezavisnost".

Zbornici

- Emancipacija počinje u ženskoj duši, Sekcija žena UGS "Nezavisnost", 31 str. (više autorki).
- Grupa autorki, Konkurentnost žena sa decom na tržištu rada, ur. Marija Lukić i Slađana Jovanović, Glas razlike, Beograd, 2002, str. 82.
- Slađana Jovanović, Marija Lukić, Aleksandra Petrović Graonić, Materinstvo ili roditeljstvo: Briga o deci - zajednička briga oba roditelja, Glas razlike, Beograd, str. 31.
- Standardet dhe mekanizmat per arritjen e barzise gjinore ne vendet demokratike, OSCE, Prishtine, 2003, 126 str.
- Transition, Privatisation and Women, ed. Mirjana Dokmanovic, Women's Centre for Democracy and Human Rights, Subotica, FR Yugoslavia, 2002, 219 str. ISBN 86-84165-00-4 (Collection of papers presented at the International Conference "Impact of Privatisation and Structural Adjustment in the Transition Countries on Economic and Social Position of Women, February 22-24, 2002, Subotica, FR Yugoslavia)
- Uvod u feminističke teorije slike (zbornik), prir. Branislava Anđelković, edicija Pogled/Teorija, Centar za savremenu umetnost, Beograd, 2002, 353 str. ISBN 86-842-73-00-1. Uvodni tekst: Branislava Anđelković, Istorija umetnosti i feminističke teorije slike, str. 9-35.
- Zatočenici zla: Zaveštanje Hane Arent, ur. Daša Duhaček & Obrad Savić, Biblioteka Collectanea, Beogradski krug, Ženske studije, Beograd, 2002, 555 str.
- Zbornik, predgovor Daša Duhaček i Obrad Savić; Hana Arent, Odabrana bibliografija, 545-555, napomene i bibliografske reference uz tekst, Bibliografija uz pojedine radove. ISBN 86-8299-52-6

Vodiči, izveštaji, vanredna izdanja...

- Mirjana Beara i Lada Marinković, Moje telo-moje blago, program radionica, priručnik za voditelje i roditelje, Psihofon-Mila, Novi Sad.
- Bosa Janjušević, Milica Gudović, Milica Minić, Sunčica Vučaj, Ekonomsko osnaživanje za devojke: Priručnik sa zbirkom tekstova, 90 str. ISBN 86-84471-00-8.
- Ibolja Molnar, Komunikacijske veštine, Žene na delu, Beograd, 30 str, (dvojezicno: srpsko-madarski). ISBN 86-84471-01-6.
- Marija Vidić, Slavko Živanović, MAJSTORKA, priručnik za majstorka kurseve, Žene na delu, 100 str, ISBN 86-84471-02-4
- Dr Ljubica Stojković, Bračni lavirint: Vi, Vaš muž i alkohol, Autonomni ženski centar (u okviru projekta "Žensko zdravlje", Beograd, 2002, 100 str.
- Rak dojke: Zablude i činjenice. Šta treba znati, prevela i adaptirala Maja Gulan, Ženski centar Užice.
- Učestvovati aktivno i zajedno, godišnji izveštaj Autonomnog ženskog centra, Beograd, 2002. godine, 16 strana.
- Uputstvo za upotrebu korupcije, Argument, 2002.

Poezija, proza

- Rajko Lukač, ur. Antologija pripovedaka srpskih književnica, Zepter Book World, Beograd, 2002, 431 str, ISBN 86-7494-027-7.
- Vladislava Vojnović, Ženske junačke pesme, Narodna knjiga/Alfa, 2002.

Ženska istorija

- Nadežda Radović, Maske i plaševi od krep papira, pogovor Divna Vuksanović, str. 163-4, Bibliografija, Edicija: ženski identiteti, V knjiga, Sremski Karlovci, juni 2002. godine, 168 str.
- Politika na ženski način, (razgovore vodila) Nadežda Radović, Medijska knjižara krug, Novi Sad, 2003, str. 263.

Časopisi

- Žinec - bilten br. 6, Ženski informativno edukativni centar Crne Gore, Kotor, mart 2003.

Intervju

Cvijetina Pergola

Njen radni dan počinje u 4:30 ujutro i traje do kasno uveče. Ne misli da je isključivo posvećena karijeri, već da je vrlo odgovorna osoba i da drži do svog posla, do svojih radnica i mušterija. Nikada nije imala uzor; kaže ono što misli i to ne smatra baš najboljom osobinom. Vlasnica je, ali i radnica "Pergole" - samostalne zanatske trgovinske radnje koja postoji već sedam godina.

Ukoliko Vam je neophodan tekstil za kuću - odnosno želite da osvežite ili promenite u svom domu posteljenu, zavese, draperije, u "Pergoli" možete izraditi po meri sve što poželite. Materijali su ekskluzivni, uvozni iz Češke i Italije, a vlasnica radnje, Cvijeta Leopold, spremna da Vas sasluša i realizuje Vaše želje.

Kada je 1995. godine, odlučila da iskoristi prazan muževljevi lokal na Novom Beogradu, nije ni sanjala da će od hobi pravljenja sobnih fontanica i aranžmana od cveća, stii do saradnje sa Jugodrvom, opremanja i ukrašavanja njihovih prodavnica širom Srbije. Počela je tako što je sakupljala panjeve po Dunavu, čokote vinove loze u selu i sama pravila veštačko drveće i cvetne aranžmane. Uz običnu mašinu za šivenje i strane časopise radnja je svojim izgledom - pogotovo izloženim uzorcima zavesa, vrlo lako i brzo privlačila pažnju mušterija.

Nakon godinu dana rada i probijanja na tržištu, Cvijeta je dobila i svoj prvi veliki posao - opremanje bolnice u Slankamenu. U početku sama, a onda uz pomoć samouke prijateljice i još nekoliko zaposlenih, sklopila je ugovore i sa UNICEF-om, opremila mnoge hotele, restorane, klubove.

Sećajući se svojih početaka, Cvijeta nam otkriva da su joj oni ipak draži od pritisaka sa kojima se danas suočava. "Tada nisam plaćala kiriju, nisam imala zaposlene; činjenica je da nisam imala podršku supruga, niti bilo kojeg člana porodice, deca su bila mala... Ali danas, kada je posla sve manje, kada su poslovni kontakti i saradnja sve komplikovaniji - iako danas imam podršku muža - teže mi je nego ikada. Jako mi je bitno da decu izvedem na pravi put, i time sam jako opterećena. Mnogo radim i nisam prisutna u kući onoliko koliko bih nekada volela da jesam, ali to je posledica mog rada".

Uz sve velike obaveze i odricanja, Cvijeta svojim poslovnim uspehom smatra to što se "Pergola" razvila u firmu sa renomeom, prepoznatljivom u našoj zemlji. "Najveća satisfakcija nam je kada nas mušterije preporučuju i ponovo dolaze sa molbom i željom da oživimo njihovu ideju".

Osvrćući se na pomoć okruženja, Cvijeta dodaje da njen rad u početku nije zanimao njenog supruga. "Govorio je da sve to nema veze, mešao se u moj posao kritikujući ga i omalovažavao je posao koji radim. Tek u poslednjih par godina kada je uvideo da se posao proširio, prestao je da se meša."

Posao u lokalnu je razradjen toliko da obezbedjuje plate zaposlenim krojačicama, ali pod pritiskom velike konkurencije, pre svega kineske robe, Cvijeta se okreće ka svojoj novoj ideju

- seoskom turizmu. Kućica u Pančevu i plovidba Dunavom bi mogli da privuku i domaće i strane turiste, ljude iz gradova koji žude za mirom i vikendom uz reku.

Za kraj, poručujući svim ženama koje žele da osnuju svoj biznis ili onima koje ga imaju, vlasnica "Pergole" ističe: "Imam puno ideja i verujem da ih i druge žene imaju, da sigurno poneku od njih mogu da realizuju. Moja poruka svima njima je da veruju u sebe, da budu uporne i istrajne. Radite sve poslove, bez iznimke, prepreka će biti puno - ne pokleknite pred prvom. Samopouzdanje je uz upornost najvažnije."

Razgovor vodila: Ksenija Jovović

Kolumna

Moje drugarice

Ovih dana razmišljam često o prošlosti, mogu to sebi da dozvolim posle niz godina borbe sa sadašnjošću, strahova od budućnosti i osećanja nemoći, griže savesti u vezi sa sopstvenim životom, istorijom.

Poslednjih nekoliko godina osim velikih zbivanja koja su se desila svima, napustile su me četiri žene, saputnice/svedokinje moje mladosti: moja sestra, moja mama, dve drugarice iz detinjstva.

Sada sam slobodna da falsifikujem svoju prošlost, sada mogu slobodno da pišem o svojim emocijama, onakvim kakve su zapravo bile prema njima, strasne i pune čudnih i jakih ukusa. Upravo sam bila na Mljetu, ostrvu gde sam pre dvadeset šest godina prvi put videla sirene; znala sam da postoje, pričala mi je o njima moja baka, pričale su bajke, mitovi, ženske maštarije ali za mene su tog leta '77. one postale stvarnost: jezik i crkva mog života, upozorenje i saznanje da ništa nije slučajno, pa čak i ako jeste da ne smemo da dozvolimo da tako ostane, da smisao hara ali i čuti te da jezikom i verom moramo da razveselimo smisao, da nam nešto opeva, a ne preti.

Na tom ostrvu sam bila sa mojim drugaricama: na samrti sam takodje bila sa njima, iako nismo kasnije pričale o tim ostrvskim danima, obe su se setile tih dana kao najznačajnijih u svom životu i kao slike s kojom odlaze bez straha na neko drugo mesto. Naravno da su znale da odlaze, i naravno da su se plašile koliko god da su bile hrabre, svi smo to na ovaj ili onaj način osetili, taj strah od smrti. Ali kad te satera u zadnji čas, kad si zaista bez odbrane osim iskrenosti i golog daha onda nadješ to siguno mesto lepote i sreće i jednostavno jesi, zauvek ili samo za koji tren.

Ostrvo sirena je važno kao izbor mesta, nije slučajno, ali od ostrva ostrva još su veća ostrva ljudi, a najveća žene. Nas tri, nas tri devojčice, tu smo postale devojke, pa sirene, pa drugarice. Tu smo jedna drugoj pogledom obećale čitav svet koji naravno nismo uspele da obezbedimo jedna drugoj do kraja ali koji je to obećanje ustanovilo, kao knjigu, sliku, stvarnost koja samo još mora da postane stvarna ali zato nije manje moćna. Bez te slike ne bismo preživeli, i s njom nije bilo lako, znale smo to još tada, pre svega tada kada smo bile jake mlade, moćne i opasne znale smo koliko imamo sve i kako sve to još uvek nije dovoljno da nas sačuva, kako moramo same nešto sebi da obezbedimo i kako saveznike moramo među nama da tražimo, nama koje imamo istu divlju kosu, nežna stopala, velika osećanja i mnogo mnogo mana sa tačke gledišta postojećeg sveta.

Čula sam jednu ženu kako kaže, moje drugarice su me spasle skupih terapija, zatvora i ludnica i moje mene, ali nisu sebe.

Pitam se zašto, ja koja sam preživela svedoke svoje mladosti i koja sada mogu da pišem istoriju ali koja sam opsednuta istinom, toliko opsednuta da znam da gotovo nikad neću moći da ispišem više od nekoliko slika, snova, strahova, jer sve ostalo bi bilo opasno po istinu. Ta slika koju hoću da ispišem jeste slika mojih drugarica: da znate vi koje mislite da je to normalno imati drugarice i voleti ih i svadjati se s njima i nemati ih nije: ništa nije normalno ni dato. Nekada je čak i bilo otvoreno zabranjeno, kao što je danas na neki drugi način sumnjivo kada su dve žene isuviše bliske. I to s razlogom, jer kada se žene zbliže one rasteraju dosta nepoželjnih pojava, kao što su strah, samoća i tuga.

I prizovu dosta lepih, kao što su hrabrost, intimnost i neka sreća puna jednostavog smisla.

Zašto to sada pišem, zato što sam napustila to naše pusto ostrvo i zato što mojih drugarica više nema, ni na ostrvu ni u svojim kućama. Ne mogu da ih zovem telefonom, ne mogu da ih pitam čega se one sećaju s ostrva šta se zapravo tamo tamo dogodilo. Možda ništa, rekle bi. Možda zato što smrt i ne postoji, kako kaže jedna čuvena indijska mudrost, kad umreš to ti je kao da ti stalno nedostaje jedan deo tela jer energija nikad ne umire.

Ona koja smo bili, ona koju smo stvorili Energija u atomima vekova, atomima sirena i mojih drugarica.

Žensko zdravlje

Prevenција neplodnosti

Svaka žena treba pažljivo da razmisli o svom metodu kontrole rađanja (Frisch and Rapoport, 1987, ch. 12). Pilula i sredstva koja se ubrizgavaju (kao "Depo-Provera" i "Norplant") mogu da razore menstrualne cikluse mesecima pošto se prestane sa njihovom upotrebom, a mlade žene ne smeju da ih koriste sve dok se ciklus dobro ne ustali. U slučaju intrauterinih sredstava, bakterije ili trenje mogu da izazovu ili pogoršaju zapaljenski proces u karlici, što predstavlja infekciju polnih i trbušnih organa. Posle podvezivanja jajovoda plodnost se može obnoviti samo u 60 odsto slučajeva. Metodi barijere (cervikalni sunđer, cervikalna kapica, dijafragma, spermicidni želei, kondomi) sigurniji su u pogledu očuvanja plodnosti, iako povremeno mogu da izazovu alergijske reakcije ili da iritiraju cerviks ili vaginu.

Žene koje imaju jake grčeve u vreme menstruacije, a naročito bolove u donjem delu leđa, grčeve u nogama, žene koje krvare između menstruacija ili su im odnosi bolni, moraju da se testiraju na endometriozi. Jedina pouzdana dijagnoza za endometriozi, na žalost, dobija se invazivnom tehnikom: laparoskopijom (Bellina and Wilson, 1985). Endometriozi treba lečiti lekovima ili operacijom, da bi se izbegao neprijatan osećaj ali i radi očuvanja plodnosti.

Za poboljšanje plodnosti od vitalnog značaja jeste izbegavanje polno prenosivih bolesti ili infekcija koje prodiru preko cerviksa -- one često dovode do zapušenja jajovoda i zapaljenskih procesa u pelvisu (Bellina and Wilson, 1985, pp. 236-37). Polno prenosive bolesti, koje su često bez simptoma, sprečavaju začecje. Simptomi, kada ih ima, mogu biti vaginalni sekret jakog mirisa ili ranice na genitalijama. Hlamidija, gonoreja, mikoplazma, ureaplazma i hemofilus mogu direktno da izazovu zapaljenske procese u pelvisu; herpes, trihomonas i gljivicne infekcije mogu učiniti odnos bolnim; sifilis može da ošteti fetus. Herpes, hlamidija i venerične izrasline na koži inficiraju bebu tokom porođaja (osim u slučaju carskog reza). Sve ove infekcije, osim herpesa (nap. redaktorke: herpes u akutnoj fazi mora biti izlečen), mogu i treba da budu izlečene pre nego što zapaljenski procesi u pelvisu ili vaginalni bol oštete reproduktivni potencijal. Svaka seksualno aktivna žena treba da se barem jednom godišnje testira na polno prenosive bolesti, izuzev ako su ona i njen partner strogo monogamni.

Da bi očuvale plodnost, žene moraju da budu svesne medicinskih rizika i rizika na radnom mestu. Kad god je moguće treba da izbegavaju rentgenske zrake, operacije u predelu stomaka, anestetičke gasove, pesticide, industrijske hemikalije, radijaciju u bolnicama i laboratorijama i duge sate ispred video terminala. Nekoliko meseci posle bilo kog zahvata na stomaku, uključujući i prekid trudnoće, žena treba da kod lekara proveri da li je došlo do infekcija ili zapušenja jajovoda.

Dr Helen Bekvert Holms

Izvori:

- Bellina, Joseph H. & Wilson, Josleen. (1985). *You Can Have a Baby: Everything You Need to Know about Fertility*. New York: Crown Publishers, Inc.
- Berger, Gary S., Goldstein, Marc, & Fuerst, Mark. (1989). *The Couple's Guide to Fertility: How New Medical Advances Can Help You Have a Baby*. New York: Doubleday.
- Frisch, Merlvin J. & Rapoport, Gayle. (1987). *Getting Pregnant: Over 1, 000 of the Most Important Questions and Answers about Fertility Problems and How to Have a Baby*. Tucson, AZ: The Body Press.

Iz knjige O radanju, Asocijacija za žensku inicijativu, Beograd, 2001.
Knjiga se može poruciti od izdavaca (v. kontakte na kraju newslettera)

Novosti

Iz sveta

Evropska mreža za ženska prava - NEWR

- U oktobru 2002. započet je trogodišnji projekat Evropske mreže za ženska prava NEWR koji finansira Evropska komisija pod Okvirom 5 (Framework 5). Osnovni cilj

projekta jeste podsticanje primene principa da su ženska prava ljudska prava, i to pre svega u zemljama zainteresovanim za pristupanje EU. U tu svrhu, osnovana je mreža koja na temu ženskih prava kao ljudskih prava podstiče interdisciplinarni dijalog stručnjak/inj/a iz svih zemalja Istočne i Zapadne Evrope.

Projekat vodi Centar za proučavanje etike u svetu (Centre for the Study of Global Ethics /CSGE/), sa Univerziteta u Birmingemu, zajedno sa devet partnera iz cele Evrope, među kojima su univerziteta iz Sijene, Amsterdama, Bremena, Baskije, Helsinkija, Sofije...

Kao najvažnije, određene su četiri teme: trgovina ženama, reproduktivna prava, politička participacija i državljanstvo, kao i pristup društvenim pravima u kontekstu liberalizacije i privatizacije.

Projekat NEWR zasniva se na novoj "preokrenutoj" metodologiji kojom se podstiče učenje na osnovu prakse - projekat treba da "raste" počev od inicijalne radionice, preko prve i druge radionice do konačne konferencije i završne baze podataka i studijskog programa.

Informacije se pre svega mogu dobiti preko veb sajta na adresi

<http://www.globalethics.bham.ac.uk/NEWR> na kom se nalazi i prvi broj biltena, NEWRletter.

Primerke, sugestije i priloge za bilten mogu se slati Odri Gišon /Audrey Guichon) na adresu a.guichon@bham.ac.uk i/ili Hoze Ramon Vicenteu /Jose Ramon Vicente) na j.r.vicente@bham.ac.uk

Pored toga, na sajtu se nalaze i linkovi ka drugim evropskim organizacijama koje se bave ženskim ljudskim pravima, zatim niz vođica, bibliografija literature o ženskim pravima i načinima njihove zaštite. Na sajtu je takođe i baza podataka koja bi na kraju projekat trebalo da obuhvata nekoliko stotina učesnica/ka koji se bave pitanjem ženskih ljudskih prava.

Iz mreže NEWR pozivaju da im se pridružite. Kopiju pristupnice možete dobiti u AŽIN-u. Prvi broj NEWRlettera nalazi se u biblioteci AŽIN Indok centra.

(izvor: NEWR)

- Ponovo podsećamo da će se Konferencija o ženskoj istoriji "Žene, porodica, privatni život i polnost" /Women, Family, private Life and Sexuality) u organizaciji Međunarodne federacije za istraživanje ženske istorije, održati od 11. do 14. avgusta 2003. u [koli za modernu istoriju u Belfastu.

Info: <http://www.historians.ie/women>.

(izvor: WISE)

- Od osmog do 19. septembra na Univerzitetu u Antverpenu održava se letnja škola Ženskih studija NOISE, pod nazivom Novi evropski identiteti i posredovane kulture: Revidiranje lokacione politike (New European Identities and Mediated Cultures: Revisiting the Politics of Location).

Program predavanja u prvoj nedelji odnosi se na istorijske okvire identiteta i bavi se nomadizmom i virtualnim prostorom kao "mišljenjem u pokretu", kao i lociranjem ženskih uspomena unutar istorije. Program u drugoj nedelji nazvan je "Jednake mogućnosti" i odnosi se na društvenu organizaciju jednakih mogućnosti i predstavljanja žene u kulturi.

Letnja škola NOISE-a organizuje se svake godine od 1994. Ove godine domaćin je Centar za ženske studije Univerziteta u Antverpenu dok je organizator skupa Međunarodna kancelarija za Ženske studije u Utrehtu.

Među predavacima su Rozi Brajdoti /Rosi Braidotti), Magda Mihelsens /Michielsens), Helma Luc /Lutz), Andrea Peto i druge.

Detaljnije informacije na sajtu:

http://www.let.uu.nl/womens_studies/summerschool2003

e-mail: noise@let.uu.nl

(izvor:NOISE)

Časopisi

European Journal of Women Studies

Časopis za Ženske studije u Evropi (European Journal of Women Studies) raspisuje poziv za tekstove za specijalan broj pod nazivom "Spektakularne žene" (Spectacular Women), čije su urednice Paola Bono i Roberta Gandolfi.

Ovaj specijalan broj bavi se ženama u izvođačkim umetnostima, oslanjajući se na značaj reprezentacije za oblikovanje i definisanje roda i polnosti o kojima govore ženske studije.

Među predloženim temama su i sledeće:

Jezik i kodovi ekspresije (Languages and Codes of Expressions): koje jezike, estetske kodove i načine izražavanja možemo označiti kao privilegovano "ženske"; koja su to posebna reprezentativna, retoricka i narativna sredstva koja žene usvajaju i razvijaju?

Pripovedati telo (Narrating the Body): koje 'telo' pripoveda u pozorištu, igri, bodi artu; kako se različite i suprotne 'mitologije' prirodnog i kulturnog tela prožimaju u ovim pripovestima.

Vodstvo i moc u izvodackim umetnostima (Leadership and Power in the Performing Arts): s obzirom na kolektivnu prirodu izvodackih umetnosti, važno je da se istraže odnosi i radne metode koreografkinja, rediteljki i menadžerki. Kako se one služe svojim autoritetom i vlašću; koje strategije usvajaju, prilagodavaju ili iznalaze da bi sprovele svoje umetničko vodstvo?

Ženski pogled (The Female Gaze): možemo li govoriti o rodno određenoj publici i recepciji? Kako se umetnice obacaju pogledu svoje publike i kada i zašto razvijaju posebne potrebe ili oblike strukturiranja ženskog pogleda; kakav se odnos razvija između izvodaca i ženske publike?

Off Stage: ove teme se odnose na istorijski i sociološki pristup pozorištu i izvodackim umetnostima, kroz perspektivu roda.

Tekstovi treba da budu obradeni u skladu sa Uputstvom (Manual of Style) koji se dobija na zahtev. Tekstove na engleskom treba poslati do 30. juna 2003. na sledeću adresu:

European Journal of Women's Studies
Attn. Akke Visser /Managing Editor
Utrecht University, Heidelberglaan 2, 354 CS
Utrecht, The Netherlands
EJWS@fss.uu.nl

Za dodatne informacije kontaktirajte Paolu Bono: bono@uniroma3.it
(izvor: WISE)

Feminist Europa. Review of Books

Publikacija koja donosi pregled izdanja na temu ženskih i studija roda u Evropi. Objavljuju se prikazi knjiga napisani na francuskom, španskom, nemackom, italijanskom, madarskom, ruskom i drugim istocnoevropskim jezicima, koji se potom (besplatno) prevode na engleski. Godišnja pretplata je 15 evra.

Časopi izlazi pod okriljem Nemacke fondacije za studije roda.

Informacije o casopisu mogu se dobiti na Internet adresi

www.stiftung-frauenforschung.de

(izvor: WISE)

Izvori na Internetu

- Feministicka arheologija
<http://www.ufg.uni-freiburg.de/e/links/subject/frauen.html>
- Baza podataka o rodu
<http://www.genderinn.uni-koeln.de>
Baza podataka specijalizovana za društvene nauke, narocito za tekstove iz americkih i britanskih studija.
- Žene i rod u antici.
<http://www.uky.edu/ArtsSciences/Classics/gender.html>
- Vodic za gej i lezbejske studije: klasifikovana bibliografija zasnovana na zbirci Univerziteta u Čikagu.
<http://www.lib.uchicago.edu/e/su/gaylesb/glguide.html>
Ovaj vodic, podeljen na 22 veća odeljka, kao što su religija, humor i slicno, sadrži i indeks koji omogućava brz pregled tema. Vodic obuhvata oko 4500 monografskih i serijskih publikacija koje se bave gej-lezbejskim temama.
(izvor: WISE)

Kako smo proslavile Medjunarodni dan žena

Beograd - Pod okriljem Medjunarodnog dana ženske solidarnosti

U Beogradu je sedmog, osmog i devetog marta 2003. godine održana medjunarodna konferencija pod nazivom "Globalizacija solidarnosti i socijalne pravde".

Pod parolom "Stvaramo mir nudeci alternative" u prostorijama Centra za kulturnu dekontaminaciju, govorilo se o pojedinim problemima, dilemama i kontradikcijama, ali i mogućim alternativama negativnim stranama globalizacije kao procesa koji je već nekoliko godina u centru svetskih diskusija i koji ima i svoju rodnu dimenziju.

U okviru trodnevne konferencije koju su organizovale nevladine organizacije Ženske studije, Žene u crnom i Društvo studentkinja i studenata filozofije "Filonus", održano je nekoliko manifestacija: dve panel diskusije (Kulturne i političke dimenzije globalizacije; Globalizacija odozdo); promovisani su brošura "Globalizacija: problemi, dileme, odgovori", i reprint knjige Nede Božinovic Ženski pokret u Srbiji u XIX i XX veku.

Pored prezentacije novoformirane grupe "Muškarci protiv nasilja" predstavljena je i služba "SOS telefon za žene žrtve diskriminacije na radnom mestu" sindikata "Nezavisnost".

Povodom objavljivanja knjige Ženski pokret na kraju milenijuma autorke Andjelke Milic, u organizaciji Asocijacije za žensku inicijativu u prostorijama Studentskog kulturnog centra, održana je tribina "Gde smo i kuda dalje?". Na tribini je predstavljeno istraživanje tj. izveštaj o empirijskom istraživanju u Srbiji i Crnoj Gori / 2002, koje je obavila grupa od 15 studentkinja sociologije Filozofskog fakulteta u Beogradu, pod mentorstvom Andjelke Milic.

Na panelu su o knjizi/istraživanju, ali i o zalaganju za ženska prava u okviru demokratskog miljea, istorijatu ženskih grupa u Beogradu i bivšoj SFRJ, govorile Jelka Imširovic i recenzentkinja knjige, Marina Blagojevic. Uz konstataciju da ženski pokret ozbiljno stagnira, razgovaralo se o (ne)postojanju ženskog pokreta, o teškocama, problemima sa kojima se suočavaju ženska politička i ženska sindikalna mreža. Uz prisustvo mnogobrojnih aktivistkinja iz ženskih grupa širom Srbije polemicalo se i o izmenama i dopunama zakona o privatizaciji, Zakonu o radu, kao i o nacinima, mehanizmima koji bi na najbolji mogući način ublažili posledice koje ovi zakoni, ali i sam proces tranzicije utice na položaj žena i njihovu egzistenciju u našem društvu. O potrebi ženskog organizovanja i aktivističkog delovanja, u cilju artikulacije ženskih zahteva - evidentno specifičnih u odnosu na muške zahteve, govorila je Sonja Drljevic.

"Mi smo vidljive, mi smo glasne"; "Žene stvaraju mir - Više za zdravlje i znanje - manje za naoružanje"; "8. mart - Medjunarodni dan žena: za radna prava žena, za ljudska ženska prava, za žensku solidarnost"; "žene u crnom protiv fašizma"; "Demilitarizacija"; "Beograd je svet"; "Globalizujemo socijalnu pravdu", samo su neki od transparenta koji su osmog marta 2003. godine prikazani na Trgu Republike u Beogradu u znak medjunarodne solidarnosti sa ženama Iraka i sa ženama iz celog sveta - u znak protesta protiv agresije, nasilja i rata.

Ovom antiratnom ulicnom akcijom označen je i početak prvog feminističkog osmomartovskog marša u ovom gradu, pod nazivom "Ulice su naše". Od centra grada povorka je marširala do Skupštine Srbije ispred koje se nalazi Pionirski park - mesto gde su od 1991. do 1993. godine svakodnevno organizovana stajanja i gde su paljene svece za sve žrtve rata u bivšoj Jugoslaviji. Marš je bio podsecanje i na Biljanu Jovanovic, koja je svakodnevno učestvovala u tim tihim akcijama i bila jedna od pokretaca ovih inicijativa.

Učesnice su se podsetile još jedne mirovne aktivistkinje, balerine Jelene [antic, kada je saopštena informacija da je jedan od parkova u glavnom gradu Nemacke - Berlinu preimenovan u "Mirovni park Jelena [antic". Procitano je i saopštenje protiv rata, mržnje i netolerancije, čiji su potpisnici renomirani novinari, stručnjaci, književnici, ali i građani naše zemlje.

Pancevo - Mesec ženske istorije

U okviru osmomartovskih događaja, ženska mirovna grupa Pancevo organizovala je nekoliko aktivnosti. Tokom jednoiposatne šetnje simbolički su preimenovane ulice i otvoren je dvadeset i jedan novi gradski prostor u centru Panceva, koji danas pripada ženama iz lokalne istorije, stvarateljka kulture mira i nenasilja, među kojima su Jelena [antic, Biljana Jovanovic, Žarana Papic, Neda Božinovic. U saradnji sa Istorijskim arhivom, u prostorijama atrijuma Narodnog muzeja, performansom "Splin teatra" pod naslovom "IN OUT (Skriveni prolaz) otvorena je izložba fotografija i dokumenata o znamenitim Pancevkama i stvarateljka kulture mira i nenasilja pod nazivom "Drugi svet".

Pomenute osmomartovske manifestacije su deo aktivnosti projekta "žene menjaju istoriju", u okviru kojeg je 13. marta - meseca ženske istorije, ženska mirovna grupa Pancevo

razgovorom na temu "Pamćenje i pisanje istorije žena kao oblik odgovornosti", promovisala knjigu Gordane Stojkovic "Neda (Božinovic) - autobiografija". Projekat "Žene menjaju istoriju" su podržali Izvršno veće Vojvodine i Fond za otvoreno društvo, Beograd.

Novi Sad - Nagrada

U prostorijama Izvršnog veća Vojvodine, šestog marta 2003. godine, koordinatorki Centra za ženske studije i istraživanja iz Novog Sada, prof. dr Svenki Savic, dodeljena je nagrada povodom Osmog marta, Medjunarodnog dana žena. Nagrada se po prvi put dodeljuje za poseban doprinos ravnopravnosti polova i emancipaciji žena na teritoriji AP Vojvodine.

Muškarci protiv nasilja

U okviru osmomartovskih dešavanja u Centru za kulturnu dekontaminaciju/Beograd, održana je promocija knjige Muškarci, žene i nasilje - razumevanje i mijenjanje nasilničkog ponašanja švedskog autora Per Elis Eliassona, posle čega je pod sloganom "Nasilje je izbor koji ne moraš da napraviš", predstavljena grupa "Muškarci protiv nasilja".

Autor je savetnik i terapeut u kriznom Centru za muškarce - (Manszentrum) u Stokholmu, osnovanom 1988. godine. Knjiga koja predstavlja izveštaj iz Centra za muškarce u Stokholmu, pruža razumljivu i korisnu sliku kompleksnih problema koji okružuju nasilje u bliskim odnosima muškarca i žene, ilustrujući neka moguća rešenja. Ne samo što ce i šira citalacka publika moci da izvuče pouke iz napora koje sami muškarci ulažu da bi rešili probleme nasilja, vec je knjiga namenjena i profesionalcima koji dolaze u kontakt sa razlicitim problemima nasilja.

Izdavanje ovog dela je realizovano zahvaljujuci saradnji "žene ženama" iz Sarajeva i nevladine organizacije Kvinna Till Kvinna iz Stokholma.

Uz podršku Žena u crnom i Autonomnog ženskog centra, Radojica Buncic, Srećko [ekeljic i Dorjan su predstavili svoju grupu osnovanu iz Društva studentkinja i studenata filozofije "Filonus" jula 2002. godine. Razgovaralo se o emotivnoj i ekonomskoj eksploataciji muškaraca, strukturi patrijarhata - vojnim, školskim obrazovnim ustanovama koje proizvode klasicne muške uloge, solidarnosti, rodnoj ravnopravnosti...

Prikazan je dokumentarac "[logirani karanfil - nikad više" koji je kroz intervju pokušao da odgovori na pitanja "[ta je za nas/Vas 8.mart; Naš/Vaš odnos prema polnoj & rodnoj ravnopravnosti; Mi/Vi i solidarnost". Ovaj 30 minutni film su idejno, produkcijski realizovali "Filonus", Muška grupa i agitPOP. Finansijsku podršku je pružio Fond za otvoreno društvo. Najavljeni su novi projekti: zbornik tekstova o patrijarhatu; kampanja protiv seksualnog uznemiravanja i nasilja na fakultetima; ideju da na pocijima prvenstvenih utakmica igrači izlaze na teren sa transparentima o nasilju...

O "Muškoj grupi protiv nasilja" govorile su i Biljana Maletin (Glas razlike) i Lepa Mladjenovic (AŽC) koje su najavile održavanje seminara "Muškarci protiv nasilja nad ženama". Kroz edukaciju i senzibilizaciju onih koji su na društvenoj poziciji inicijatora i nosioca nasilja nad ženama, seminar ce se podrobnije baviti ulogom muškaraca u produkovanju i održavanju nasilja.

Gost na promotivnoj večeri je bio i Danijel Mang, aktivista levo orjentisane antiseksistickne muške grupe iz Nemacke, koji se osvrnuo na mogućnost formiranja Medjunarodne mreže muških grupa, ciji bi ravnopravni član bila i beogradska muška grupa.

Za život bez straha

U Svecanoj sali skupštine grada Beograda, povodom Medjunarodnog dana ženske solidarnosti, 7. marta 2003. godine, održan je sastanak posvecen interprofesionalnoj saradnji na prevenciji i suzbijanju nasilja nad ženama i posledicama koje ono proizvodi. U organizaciji Autonomnog ženskog centra (AŽC) iz Beograda, sastanku pod nazivom "Za život bez straha" prisustvovali su predstavnici/e iz Centara za socijalni rad, zdravstva, policije i nevladinih ženskih organizacija koje se bave pružanjem podrške i pomoci ženama žrtvama nasilja.

Prisutnima se obratila Stanislava Otaševic, jedna od koordinatorki AŽC, koja je u uvodnoj reci podvukla neophodnost organizovanja dobre i efikasne službe koja ce pomoci da žene ostvare svoja osnovna ljudska prava - život bez straha, to jest život bez nasilja.

Govoreci o nasilju nad ženama kao prepreci ka postizanju ženske ravnopravnosti, ali i prepreci koja koci razvoj i izgradnju našeg društva kao pravicnog, odnosno demokratskog i otvorenog, predsednica Skupštine grada Beograda, Radmila Hrustanovic, se osvrnula na

obaveze i dužnosti države u cilju usvajanja jednog celovitog modela zaštite od nasilja. Konstatujući da su u našoj zemlji podaci o nasilju nad ženama oskudni i nedovoljno istraženi, Hrustanoviceva je istakla da su sakupljanje podataka i njihova adekvatna statistička obrada prvi i osnovni korak u opisivanju obima i prirode ovog problema i definisanju mera za njegovo otklanjanje i barem ublažavanje.

Nezaobilazni značaj nevladinog sektora, predsednica SG Beograd je istakla značaj postojanja strategije koja bi svojim zakonodavnim, sudskim i političkim aspektima pomogla da se problem nasilja nad ženama učini vidljivim i da se stvaranjem institucionalizovanih oblika podrške pomogne ženama žrtvama nasilja.

Da bi docarali kako žene doživljavaju momenat nasilja i kako između sebe razmenjuju svoja iskustva, žensko alternativno pozorište iz Novog Sada "FENS teatar" je odigralo predstavu "Trag ljudskih zuba". Predstava je radjena po istoimenoj knjizi Mirjane Ojdanic koja čini zbirku istinitih životnih priča žena koje su živlele u Sigurnoj ženskoj kuci - jednom od skloništa za žene i decu žrtve nasilja.

Oslanjajući se na studiju Viktimološkog društva Srbije iz 2002. godine, ispred Instituta za socijalnu medicinu, Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, o raširenosti pojave nasilja, kako u svetu, tako i kod naš, prisutnima se obratila prof. dr Viktorija Cucic.

O ciljevima i zadacima projekta AŽC "Nasilje nad ženama i zdravstvene posledice", govorila je dr Silvija Koso, podvlaceći da će se pored edukacije 90 zdravstvenih radnika iz devet domova zdravlja u Beogradu, posebno raditi na formiranju/uoblicavanju protokola saradnje između svih službi.

Završnu rec na skupu je imao dr Milan Dimitrijevic, sekretar skupštine grada Beograda - Sekretarijat za zdravstvo.

Beograd Žene to mogu

Liflet projekta Žene to mogu (ŽTM), s najbitnijim informacijama o projektu i prijavnim formularom, distribuiran je centralama demokratskih stranaka, ženskim NVO i NVO koje imaju razvijene mreže u Srbiji. Postavljen je i na sajt www.glasrazlike.org.yu/zenetomogu.

Regionalna konferencija Žene to mogu održana je od 21. do 23. marta 2003. godine u Beogradu u organizaciji Norveške narodne pomoci. Učesnice konferencije su bile predstavnice nevladinih organizacija, političkih stranaka, medija i sindikata iz Srbije i Crne Gore, sa Kosova, iz BiH, Makedonije, Albanije, kao i predstavnice Norveške Laburističke stranke. Glavna ideja ovog dvodnevnog radnog sastanka je bila razmena iskustava i informacija predstavnica organizacija i inicijativa koje su uključene u program, kao i formiranje strateškog plana za program ŽTM na teritoriji jugoistočne Evrope za period 2004 - 2007.

Učesnice konferencije ŽTM usaglasile su se da je kreiranje nove, drugacije politike moguće samo uz angažman hiljade aktivnih, organizovanih žena - stvaranjem snažnih ženskih pokreta koji će negovati politiku mira, saradnje i tolerancije uz poštovanje ljudskih prava. Iako je program ŽTM uticao na podizanje samopouzdanja i rodne osvešćenosti žena, povećanu saradnju među ženama na lokalnom nivou (povezivanje žena iz političkih partija, nevladinih organizacija, sindikata), veću prisutnost žena u javnim i političkim sferama i na lokalnim medijima, žene u zemljama regiona članica konferencije čine samo od 0.5% do 30% zakonodavne vlasti, manje od 10% se nalazi na mestima odlučivanja, dok je procenat žena vlasnica u privatnom sektoru izrazito nizak. Na konferenciji je pozitivno ocenjen regionalni proces kreiranja mehanizama za rodnu ravnopravnost i proces promene zakonskih regulativa i postupaka koji se na taj način prilagođavaju evropskim standardima, što omogućuje bržu i efikasniju integraciju zemalja članica konferencije u strukturu EU.

Ksenija Jovic
